CZU: 342.7-053.2:347.961 https://doi.org/10.5281/zenodo.7648657

RESPECTAREA INTERESULUI SUPERIOR AL COPILULUI ÎN PROCEDURA NOTARIALĂ

ŢURCAN Daniela

doctor în drept, conferenţiar universitar,
Departamentul Drept privat, Facultatea de Drept, USM
ORCID ID: 0000-0002-2455-9218

Summary. *The defense of the rights and legal interests of minors has always been one of the priorities of any rule of law. The role of the notary in the implementation of this mechanism proves to be a decisive one. Especially in the Latin notary system, the function of the notary is not limited to the execution of notarial acts with the participation of minors, but sets as its goal the particular pursuit of the supreme interests of minors. Notaries succeed in becoming a strong key in the protection of minors' rights within the entire state mechanism, especially in private relationships. The competence of the notary gives him the opportunity to be directly involved in the promotion of legal norms for the defense of the legal status of minors in society. However, the author points out several existing gaps in the legal mechanism for protecting the rights and interests of minors. By examining types of notarial documents involving minors, highlighting the privileged status of minors in society, the author concludes that the introduction of some changes in the domestic legislation will allow the notary to develop a more appropriate and favorable competence for the defense of the rights and interests of the minor and also to remain the strategic partner of the state in this regard.*

Keywords. *Cuvinte cheie: statut juridic, minor, autoritate tutelară, succesiune, părinte.*

Statutul juridic al minorilor a constituit dintotdeauna o problemă complexă şi foarte dinamică în doctrina şi jurisprudenţa europeană. Dintotdeauna, societatea în care vieţuiau persoanele ce nu au atins vârsta majoratului, alături de adulţi, dicta conţinutul şi arealul drepturilor şi libertăţilor minorilor.

Cercetările din ultimul deceniu cu privire la statutul juridic al minorului au demonstrat un interes sporit al juriştilor în raport de acest subiect, fapt ce a determinat o evoluţie fulminantă a acestei instituţii de drept. Statutul juridic al minorului într-o societate modernă a fost şi rămâne a fi subiectul multiplelor discuţii cu referire la necesitatea şi gradul implicării statului în mecanismul de protejare a drepturilor şi intereselor persoanelor ce nu au atins vârsta majoratului. Strategiile şi politicile societăţilor contemporane diferă de la un stat la altul [1]. Este cert, însă, că oriunde în lume şi în orice stat nu s-ar afla copii, societatea adulţilor este cea care îşi decide viitorul său.

Întrucât minorii se află la o etapă de evoluţie a vieţii lor, în formarea discernământului, în mare parte fie din numele lor acţionează reorezentantul legal, fie aceştia sunt asistaţi în luarea deciziilor şi încheierea actelor juridice. Problema oferirii unei încrederi reprezentanţilor legali cu privire la luarea unor decizii ce ţine viaţa privată, de exercitarea drepturilor patrimoniale ale minorilor într-o societatea modernă constituie tărâmul mai multor discuţii în controversă

ale specialiştilor în domeniul jurisprudenţei [2, p. 320]. Considerarea relaţiei dintre copil şi stat din punctul de vedere al protecţiei datorate de acesta din urmă, este o alegere care lasă în întuneric ipotezele în care copilul ar putea avea nevoie de protecţie împotriva statului.

Un copil [3] se naşte, creşte, se dezvoltă şi se realizează într-o societate umană complexă, care are elementele sale pozitive, ascensiuni, dar care este lovită de dificultăţi, lipsuri, vicii. Toate aceste configuraţii, în plenitudinea lor influenţează în cel mai direct mod dezvoltarea fizică, dar mai ales formarea personalităţii viitorului adult [4]. Toate aceste aspecte determină ca raporturile juridice în care participă minorii fie personal, fie prin intermediul reprezentanţilor legali să cadă sub incidenţa normelor atât de drept privat (dreptul civil, dreptul familiei, dreptul comercial, dreptul proprietăţii intelectuale, dreptul muncii, etc), dar şi a celor de drept public (drept administrativ, drept penal, drept fiscal, etc.). Abordarea multiaspectuală a problemei, ţinând cont de natura interramurală a acestor raporturi juridice, a impus formarea unui nou curent juridic, care promovează coagularea unei noi ramuri de drept – dreptul juvenil, dreptul minorilor [5, p.26-29] sau, spre exemplu, dreptul european al copilului. [6] Potrivit acestei opinii, această nouă ramură de drept este deja conturată în societatea contemporană şi cuprinde totalitatea normelor de drept ce reglementează statutul juridic al persoanei fizice de la naştere până la atingerea vârstei majoratului. [7]

Debutului vieţii juridice a unui copil, adică momentul dobândirii capacităţii civile de către o persoană fizică, astăzi rămâne a fi un subiect la fel de discutat în contradictoriu de către savanţii în domeniu, chiar dacă vechiul drept roman recunoştea capacitatea juridică anticipată a copilului conceput şi nenăscut.[8, p.] Interpretarea doctrinară actuală este variată, având fie o abordare restrictivă, sau una foarte largă, Excepţia legală clasică, este capacitatea succesorală anticipată, copilul născut după deschiderea moştenirii (*nasciturus*) se consideră că are capacitate succesorală la momentul deschiderii moştenirii (art.24, alin.(3) şi art.2167 alin.(4)). [9, p.71] Pe de altă parte, copilul poate face obiectul recunoaşterii prenatale, i se poate da şi un nume cu această ocazie care va fi efectiv încă dinainte de naşterea copilului. De asemenea, embrionul are dreptul la îngrijire, deoarece acum este posibil să se trateze bolile în uter, are dreptul la integritate fizică, la respectarea corpului său în condiţiile legale pentru întreruperea sarcinii. [10]

Notarii din Republica Moldova şi în general membrii notariatului latin [11] constituie una dintre verigile fundamentale în cadrul mecanismelor juridice menite să susţină şi să apere interesele minorilor. În întreaga evoluţie a notariaului din Republica Moldova, notarii au fost activ implicaţi în aplicarea

corectă şi echitabilă a normelor juridice cu privire la minori. La moment, notarul rămâne a fi partenerul de încredere al statului în protejarea drepturilor şi ineterselor copiilor.

Investit cu o competenţă legal stabilită în Legea nr.246 din 15.11.2018 cu privire la procedura notarială, practic în fiecare acţiune notarială sau act notarial ar putea intervină în calitate de subiect un minor, sau mai mulţi minori, a căror interese trebuie foarte atent examinate, urmărite şi apărate. Astfel, sistemul notarial interferează cu o multitudine de ocazii şi situaţii cînd solicitările formulate ţin de protejarea drepturilor şi intereselor copiilor.

Deplasarea peste hotarele Republicii Moldova a copiilor însoţiţi de persoane terțe.care nu sunt reprerzentanţii legali ai minorilor, constituie un act foarte solicitat, care incubă notarului un rol activ în urmărirea protecţiei unor aspecte importante ale vieţii private ale minorului, care, alteori pot fi nu doar de competenţa materiei dreptului privat. Legislaţia Republicii Moldova permite unuia din părinţi să călătorească cu copilul minor peste hotare. Acordul ambilor părinţi este necesar doar în cazul în care minorul pleacă să domicilieze în străinătate. Minorii au dreptul de a ieşi şi de a intra în Republica Moldova doar însoţiţi de unul din părinţi, de reprezentanţii lor legali sau de un însoţitor, desemnat prin declaraţia reprezentantului legal, legalizată notarial. La întocmirea acestui act va urmări, ca declaraţia obligatoriu să conţină scopul călătoriei, durata de şedere şi ţara de destinaţie. Responsabili pentru viaţa, sănătatea şi asigurarea drepturilor şi intereselor persoanelor în vârstă de pînă la 18 ani care au ieşit din ţară sînt reprezentanţii legali ai acestora [12]. În lipsa reprezentanţilor legali în cadrul unor grupe organizate, răspunderea o poartă conducătorii grupelor. Legislaţia admite ca minorii să traverseze frontiera de stat fără de însoţitor dacă: au atins vârsta de 14 ani, sunt inmatriculaţi la studii în instituţii de învăţământ din alte state-prezintă actul de înmatriculare la instituţia de învăţământ, prezintă declaraţia – acord al unui dintre părinţi pentru ieşirea/intrarea minorului în Republica Moldova, cu indicarea ţării de destinaţie, scopului călătoriei, perioadei de aflare a minorului în ţara de destinaţie, iar în cazul altor reprezentanţi legali - consimţământul acestora, exprimat prin decizie a autorităţii tutelare. La prime vedere, un act notarial elimentae, înocmirea unei astfel de declaraţii, presupune executarea din partea notarului a unor obligaţii deloc simple, printre care identificarea semnatarului cu stabilirea stabilirea statutului de reprezentant legal al copilulului minor. Nerespectarea acestei abilităţi ar putea crea temei de abuzuri, până la consecinţe foarte grave, cum ar fi traficul de copii sau comiterea de alte infracţiuni grave.

În cadrul autentificării actelor cu participarea minorilor, în Republica Moldova, la moment se urmăreşte promovarea unei politici restrictive. Este cert

că raporturile fundamentale şi definiorii în cadrul reglementării statutului juridic al minorului consituie relaţiile dintre copil şi părinte. Anume, ocrotirea părintească reprezintă o instituţie de protecţie a minorului, care decurge chiar din legătura de filiaţie dintre părinţi şi minor [13, p. 97-98]. Compusă dintr-un ansamblu de drepturi şi obligaţii ale părinţilor, toate realizate în interesul minorului [2, p. 319-320], ocrotirea copiilor de către părinţi fundamentează o realaţie absolut specială, unde părinţii acţionează în interesul suprem al copilului pentru ocrotirea acestuia şi a bunurilor lui. Totodată, insistăm asupra unei prezumţii neabolite de nimeni încă: prezumţia bunei credinţe în dreptul civil, dar mai ales prezumţia exercitării cu bună credinţă a drepturilor şi obligaţiilor părinteşti.

Legislaţia modernă, contrar celei existente pe parcursul veacurilor, a pus accentul pe obligaţiile şi nu pe drepturile părinţilor, astfel încât, statul tinde să instituie un control tot mai sever asupra modului în care se exercită drepturile părinteşti şi să aplice sancţiuni pentru părinţii care nu-şi îndeplinesc corespunzător obligaţiile faţă de copii. [2, p. 320]

În acest context, normele juridice civile la moment vin să modifice substanţial regimul juridic al raporturilor cu participarea minorului, mai ales sub aspectul participării acestora la viaţa juridică. Astfel, în legislaţie apare o formulă absolut nouă în reglementarea intevenirii autorităţii tutelare sau a consiliului de familie [14, p. 379-381] în luarea deciziilor în raport de patrimoniul minorului aflat sub protecţie părinească. Potrivit prevederilor art.29 al Codului Civil RM: “*Actele juridice prevăzute la art.139 alin.(1), încheiate în numele minorului care nu are capacitate deplină de exerciţiu, produc efecte juridice doar după autorizarea de către consiliul de familie sau, în absenţa acestuia, de către autoritatea tutelară. Dispoziţiile art.139 alin.(2)-(5), art.148-155, art.163 şi art.164 se aplică în mod corespunzător*”. Astfel, legiuitorul intervine cu o formulă foarte severa, diminuând, de fapt, rolul părintelui biologic, la încheierea actelor juridice a căror subiecţi sunt copii minori ai acestora Motivul primordial al instituirii unor astfel de prevederi era unul absolut nobil: de a proteja interesele minorului, prin implicarea autorităţii tutelare/consiliului de familie, ca un organ decizional suprem în ecuaţia raporturilor dintre copii şi părinţi, dar mai ales în raporturile externe create între părinţi şi copii pe de o parte şi orice alt subiect privat sau public pe de altă parte. A fost o lovitură mare asupra statutului părintelui, care pînă la aceste modificări decidea liber şi independent asupra regimului bunurilor minorului, care nu a atins vârsta de 14 ani sau cu participarea nemijlocită a minorului care a împlinit vîrsta de 14 ani. Un imbold judiciar la adoptarea acestor modificări a constituit emiterea Hotărârii CtEDO la data de 07.05.2015 pe cauza S.L. şi J.L. v. Croaţia, cererea 13712/11, unde disfuncţiile

autorității tutelare au determinat condamnarea statului pentru că acesta nu a implimentat un mecanism funcțional de proptecție a copiilor față de abuzurile comise de părinți la administrarea bunurilor copiilor. [15]

Poate oare fi calificat această intervenție a statului, ca acordarea unui mandat de neîncredere părinților, pe parcursul educației și creșterii copiilor săi proprii. Totodată, nu putem nega faptul că în literatura de specialitate tot mai mult se discută despre un oarecare declin al puterii părinteşti [2, p. 320].

Remarcăm și apreciem importanța pe care statul nostru o acordă ocrotirii minorilor, prin delegarea autorității tutelare a unei competențe foarte vaste. Și totuși, aplicarea practică a acestor norme a trezit și continuă să genereze o serie de dificultăți, controverse și erori.

Odată cu intrarea în vigoare a Legii nr.66 din 13-04-2017 **cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative,** pentru o perioadă de aproximativ patru ani, în raporturile juridice civile ale copiilor minori cu terții au intervenit condiții foarte drastice și pe alocuri deranjante. Este o situație dificilă atît pentru specialiștii în domeniu, cât și pentru părinții care la solicitarea oricăror autorizări, erau supuși unei adevărate torturi birocratice de prezentare a actelor conform unei liste enorm de complexe de acte. Contractele cu pariciparea minorilor au scăzut drastic și simțitor. Minorii tot mai rar erau gratificați prin intermediul contractelor de donație, căci atât părinții, cît și alți apropiați ai acestora/bunici, etc, conștientizau că în siuația în care bunul ce aparținea minorului ar fi trebuit supus unei înstrăinări până la atingerea majoratulului minorului, acest lucru practic ar fi putut fi imposibil, în virtutea cerințelor stabilite de auritatea tutelară: printre care, obligativitatea procurării unui alt bun cu prețul nu mai mic decît a celui vândut, efectuarea achitărilor doar prin intermediul trasferurilor bancare, așa cum este descris la art.30 CC RM. Dar dacă, mijloacele obținute din vânzarea unui bun imobil ce aparținea unui minor erau destinate efectuării de acesta a unor studii de calitate peste hotarele țării sau unei intervenții chirurgicale urgente?

Reglementarea ambiguă stabilită în art.29 al Codului civil, dar și neuniformizarea legislației civile, cu cea din dreptul familiei și cea specială, a trezit în anul 2021 o incertitudine în cadrul aplicării legislației civile modernizate în raporturile cu participarea minorilor aflați sub autoritatea părinească. Astfel, la data de 07.04.2021 Minnisterul Sănătății emite către structurile teritoriale de asistență socială o scrisoare, prin care intervine categoric și vehement în a stabili o cu totul altă formulă în inerpretarea normelor art.29 al CC. Chiar dacă, în acest act informativ, Ministerul nu este abilitat cu competențe de a interpreta prevederile legislative, acesta își formulează o poziție absolut fermă și clară la acest capitol. Potrivit acestei scrisori în virtutea mai multor circumstanțe, art.29 CC nu-și are ca

subiecți minorii aflați sub protecție părintească. Acest fapt reiese, precum consideră autoritatea din însăși conținutul art.29, art.139, art.65 ale CC RM. Deasemea, s-a atenționat asupra faptului că art.139 al CC , este parte a secțiunii 7, Administrarea patrimoniului persoanei supuse măsurii de ocrotire judiciare sub forma tutelei și în special face parte din paragraful 3, împuternicirile tutorelui, iar potrivit prevederilor alin.1, art.50 CC, dispozițiile secțiunii se aplică tutelei și curatelei instituite asupra minorilor aflați în una dintre situațiile prevăzute la alin.(2), cu excepția cazului în care aceștia au dobândit capacitate deplină de exercițiu. Concluzionând, Ministerul Sănătății menționează că, de fapt, autoritățile tutelare sunt în drept să emite autorizări doar pentru copiii, care dețin statutul de copil rămas temporar fără ocrotire părintească sau statutul de copil rămas fără ocrotirea părintească și asupra cărora este instituită o formă de protecție (tutela). Pentru celelalte cazuri autoritatea trebuie să se deroge de competența de a emite aceste autorizări.

Astfel, în societate s-a creat un colaps, când notarii, în virtutea art.29 CC solicită acordul autorității tutelare pentru încheierea tuturor actelor prevăzute la art.139 CC, iar pe de altă parte autoritățile tutelare își declină competența, din motivele mai sus invocate. Tot aici, ținem să amintim ineficiența actelor, stabilită drept sancțiune aplicată în cazul încheierii actelor juridice prevăzute la art.139 CC fără autorizarea acestora de autoritatea tutelară.

Încercând să dăm o apreciere juridică acestei situații, vom stabili că în virtutea prevederilor art.29, sintagma: “*se aplică în mod corespunzător*” este una ambiguă și interpretabilă. Astfel conform DEX “corespunzător” constituie sinonimul cuvântului “potrivit” [16] .

Totodată, conform art.6, p.o) al Legii 140/2013, autoritatea tutelară în limita atribuțiilor sale, întreprinde măsurile necesare pentru respectarea drepturilor patrimoniale ale copiilor rămași fără ocrotire părintească.

Coroborând aceste norme putem constata că la instituirea modificărilor din 2016 în Codul Civil, iar mai târziu cel modernizat, nu s-a ținut cont de adaptarea tuturor normelor jurdice corelative lor, nu s-a realizat o uniformizare a acestora. Astfel, se consideră a fi absolut întemeiat refuzul autorităților tutelare în emiterea autorizațiilor pentru copii aflați sub autoritate părintească, care pun la baza o normă specială art.6, p.o) al Legii 140/2013, ce prevalează în raport de normele Codului civil. Iar prevederile art.29 al CC RM urmează a fi supus unei expertize constituționale.

Pe baza competenței acordate de lege unui notar, putem presupune că acesta îndeplinește simultan două funcții. Pe de o parte, este garantul drepturilor și intereselor minorilor, pe de altă parte, exercită controlul asupra aplicării corecte de către autoritățile tutelare a normelor legislației care vizează protejarea drepturilor copilului. Acest mecnism se aplică în cadrul renunțului la succesiune,

încheierii partajului succesoral, încheierii contractelor de vânzare-cumpărare cu participarea minorilor. Mecanismul descris mai sus, aplicat cu mari impedimente în societatea noastră şi cu rezistenţă din partea autorităţilor tutelare, afectează grav posibilitatea realizării întregului aspect la colaborării între notari şi autoritatea tutelară, ambii având rolul central în apărarea intereselor minorilor.

În unele situaţii rolul notarului în protecţia drepturilor copiilor este subestimat de către legiuitor. Acest fapt poate fi urmărit în cadrul desfacerii căsătoriei de către notar. Este binevenită lărgirea competenţei notarului cu procedura de divorţ. În pofida acestei supliniri de competenţă, rolul notarului cu privire la protecţia minorului în cadrul procedurii de divorţ este minim. Considerăm că acest fapt, contravine principiilor fundamentale ale activităţii notarului, care întotdeauna realizează o investigaţie foarte profundă şi complexă în cadrul actelor şi acţiunilor notariale realizate. Astfel în cadrul acestei proceduri notarul se va pronunţa, fără să dialogheze cu minorul implicat în procedura de divorţ şi va autentifica acordul cu privire la determinarea domiciliului copiilor minori, fără să discute nemijlocit cu aceştia. Decizia în acest caz va aparţine în exclusivitate părinţilor. Atitudinea şi opinia minorului la acest capitol ni se pare foarte importantă şi care trebuie să aibă un efect nemijlocit. Astfel, preluat din legislaţia română, desfacerea căsătoriei de către notar, rămâne a fi o procedură notarială foarte vagă şi incompletă în Republica Moldova. Lipsa competenţei notarului de a audia minorul în cadrul procedurii de divorţ, face să nu existe nici o diferenţă între procedura de desfacere a căsătoriei la notar şi cea instrumentată de organele de stare civilă. Legiuitorul a creat, de fapt, o concurenţă neloială între notar şi oficiul de stare civilă în această materie, şi a ratat, cel puţin la moment, posibilitatea de a investi un mecanism ferm de protecţie a drepturilor şi intereselor legale ale minorilor de către notari, în procedura de desfacere a căsătoriei. Din acest motiv, propunem modificarea legislaţiei Republicii Moldova, prin implimentarea unui mecanism complex, care va permite ca notarul să invite minorul, în prezenţa unui specialist. Aceasta va putea favoriza crearea unui mecanism bine definit, unde notarul va obţine un rol activ în susţinerea şi protejarea intereselor minorilor în cadrul procedurii de divorţ, procedură ce presupune un stres şi implicare emoţională deosebită, anume din partea minorilor.

Indubitabil, ponderea notarului în protecţia drepturilor şi intereselor minorilor în materia dreptului familiei este foarte amplă. La încheierea contractului matrimonial de către un minor care urmează să înregistreze căsătoria până la vârsta de 18 ani, notarul va urmări evaluarea riscurilor soţilor în stabilirea anumitor clauze, va determina legalitatea solicitărilor şi va echilibra interesele fiecărei părţi-semnatare. La autentificarea contractului privind stabilirea domicliului copiilor minori şi a plăţii pensiei alimentare, notarul trebuie

să determine cercul persoanelor care participă la acord. În această ordine de idei, practicienii discută cu privire la posibilitatea atragerii unui copil care a împlinit vârsta de 14 ani, în calitate de parte la contract, înrucât această categorie de minori ar putea încheia el însuşi un acord privind plata pensiei alimentare cu o persoană obligată să plătească pensia alimentară, sub rezerva aprobării obligatorii a acestei tranzacţii de către reprezentantul său legal (părinte, curator). La autentificarea acordului privind plata pensiei alimentare, notarul exercită funcţii de control. El poate refuza autentificarea acestui acord dacă valoarea pensiei de întreținere plătită în temeiul acestuia este mai mică decât valoarea pensiei de întreținere, stabilit prin lege. În plus, notarul, pentru a asigura cea mai completă protecţie a drepturilor minorilor, află modul în care se va efectua indexarea întreținerii, precum şi modul în care părinţii vor suporta costurile suplimentare asociate circumstanţelor excepţionale. De reţinut că un acord notarial poate echivala cu un titlu executoriu.

În materie succesorală, notarul dintotdeauna şi-a asumat rolul cel mai activ, unde interesele minorului au fost poziționate la un nivel superior celorlalţi succesori. Legea impune notarului obligația de a proteja drepturile şi interesele nu doar a celui născut, dar şi a celui nenăscut (nasciturus). Este indicat ca în acest sens, notarul va suspenda eliberarea certificatului de moştenitor până la naşterea copilului. Neadmiterea renunţării la succesiune, decît doar cu autorizarea autorităţii tutelare, precum şi chemarea la succesiune a minorului în calitate de rezervatar succesoral, constituie mecansime fundamentate legal, menite să respecte interesul suprem al minorului în cadrul procedurii succesorale. La partajul bunurilor ce constituie patrimoniul succesoral, notarul nu deţine doar rolul de a implementa corect prevedrile legislaţiei, ci obţine o nouă calitate de a corobora interesele tuturor succesorilor cu cele ale minorilor, urmărind partajarea cît mai echitabilă a bunurilor succesorale.

În dialectica protecţie a drepturilor copilului, echilibrul este greu de menţinut. Cu toate acestea apreciem mult atitudinea responsabilă a statutului cu privire la protecţia drepturilor şi intereselor copilului. Totodată accentuăm formula că notarii reusesc să menţină calitatea unei verigi ferme de protecţia a drepturilor minorilor în cadrul întregului mecanism statal, în mod special în cadrul raporturilor cu caracter privat. Competența notarului dă posibilitatea acestuia să se implice în mod direct la promovarea normelor legale de apărarea a statutului juridic al minorilor în sociatate, deşi pe unele segmente, rolul acestuia este minimalizat. Introducerea unor modificări în legislația autohtonă, va permite ca notarul să dezvolte o competență mai favorabilă şi propice apărării drepturilor şi intereselor minorului şi va rămâne partenerul strategic al statului la acest capitol.

Referinţe:

1. Actualités sur les droits des enfants Nouvelle Stratégie pour les droits de l'enfant (2022-2027) adoptée par le Comité des Ministres [Accesat: 30.09.2022] Disponibil :https://www.coe.int/fr/web/children/-/the-new-strategy-for-the-rights-of-the-child-2022-2027-adopted-by-the-committee-of-ministers;
   POLITICA DE PROTECȚIE A COPILULUI ÎN INSTITUȚIA DE ÎNVĂȚĂMÂNT. Ghid de implementare [Accesat: 30.09.2022] Disponibil : https://mecc.gov.md/sites/default/files/politica_de_protectie_a_copiluluighid_de_implementare.pdf;
   Strategia naţională pentru protecţia şi promovarea Drepturilor copilului [Accesat: 30.09.2022] Disponibil : https://www.unicef.org/romania/ro/documents/strategia-na%C5%A3ional%C4%83-pentru-drepturile-copilului;
   Соблюдение международных стандартов в области прав ребенка является приоритетным направлением Республики Узбекистан в сфере защиты прав ребенка. [Accesat: 30.09.2022] Disponibil: https://pravacheloveka.uz/ru/articles/bola-uulari-trisidagi-halaro-standartlarga-rioja-ilish-zbekiston-respublikasining-bola-uularini-imoja-ilish-soasidagi-ustuvor-jnalishi
2. UNGUREANU, O., MUNTEANU, C. Drept civil. Persoanele. Curs universitar, ediția a III-a, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2015, 448 p.
3. Convenţia ONU privind Drepturile Copilului din 20.11.1989, ratificată pe teritoriul Republicii Moldova la data de 25.02.1993, în articolul 1 stabileşte că prin copil se înţelege orice fiinţă umană sub vârsta de 18 ani, exceptând cazurile în care legea aplicabilă copilului stabileşte limita majoratului sub această vârstă.
4. Education is what remains after one has forgotten what one has learned in school/ Albert Einstein.
5. АПТАЕВА, С.У. Особенности правового регулирования статуса несовершеннолетних / АПТАЕВА, Манжукова. – Текст: непосредственный // Актуальные проблемы права: материалы V Международной научной конференции (г. Москва, декабрь 2016 г.) – Москва: Буки-Веди, 2016 – pp. 26-29 – URL: [Accesat: 21.09.2021], Disponibil: https://moluch.ru/conf/law/archive/224/11179/
6. Manual de drept european privind drepturile copilului (europa.eu). [Accesat: 25.09.2022] Disponibil: https://fra.europa.eu/
7. COJOCARU, C. Unele aspecte privind ocrotirea părintească în Codul civil român actual. [Accesat: 20.09.2022] Disponibil: http https://www.tribunajuridica.eu/arhiva/An3v1/art2.pdf
8. VOLCINSCHI, V., ȚURCAN, D., CEBOTARI, S. Dreptul privat roman, Note de curs, Chișinău: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept, Catedra Drept al Antreprenoriatului, 2014, 400 p.
9. CAZAC, O. Drept civil. Moștenirea. Chișinău: S.n., 2022, (Bons Offices), 900 p.
10. Convenţia ONU privind Drepturilor Copilului din 20.11.1989 *adaugă în preambul că, de fapt, copilul are nevoie de protecţie înainte şi după naştere, ceea ce ridică*

problema statutului copilului intrautero. Dar și întrebarea dacă legea ține cont de autonomia în creșterea copilului. Statutul juridic al copilului nenăscut este trata neuniform în legislația statelor europene. Spre exemplu în Franța, în aplicarea regulilor Codului civil, dobândirea personalității juridice presupune o dublă condiție: ca copilul să se nască viu și viabil, adică copilul să devină subiect de drepturi la naștere cu condiția ca acesta să se nască viu și să fie înzestrat cu organele esențiale vieții, ceea ce sugerează viabilitatea sa. Aceste cerințe apar într-un număr mare de texte, în dreptul general și în dreptul civil în special, de exemplu articolul 725 sau 906 din CC francez. Viabilitatea rezultă dintr-un set de criterii referitoare la maturitate și conformare și presupune autonomia vegetativă a ființei în cauză. Ca atare, copilul conceput poate fi beneficiarul unui cadou, asigurare de viata si are calitatea de mostenitor.Spre exemplu, la data de 10 decembrie 1985, este emispă o decizie prin care se recunoaște dreptul la asigurare de viață a minorului, în această decizie Curtea de Casație folosește acest adagiu de fapt un tată încheie o asigurare de viață în beneficiul soției și copiilor săi și în această asigurare se precizează că capitalul va crește odată cu creșterea numărului de copii.Asigurarea de viață se încheie în timp ce mama este însărcinată cu gemeni, tatăl moare și mama pretinde banii, asigurătorul refuză să plătească pentru gemenii care nu s-au născut încă în ziua decesului tatălui.Curtea de Casație decide că copiii trebuie să primească despăgubirea.

11. CARA, A. Particularitățile organizării instituției notariatului în Republica Moldova. [Accesat: 29.09.2022] Disponibil: https://eresursedrept.files.wordpress.com/2020/05/instituc5a3ia-notariatului-prin-prisma-sistemelor-notariale-contemporane-c59fi-importanc5a3a-acesteia-c3aen-apc483rarea-drepturilor-civile-ale-persoanelor.pdf
12. Art.11, alin.(5) al Legii nr.269 din 09.11.1994 cu privire la ieşirea şi intrarea în Republica Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.6 art.54.
13. TRUȘCĂ, P., TRUȘCĂ, A. M. Drept civil. Persoanele în reglementarea noului Cod civil. ediția a III-a, Universul Juridic, București, 2017, 348 p.
14. *Consiliul de familie este instituție novatorie în legislația Republicii Moldova, preluată din România, care are un caracter neobligatoriu și care în prezent nu a obținut o aplicabilitate practică. Cu privire la modul de constituire și funcționare a se vedea:* UNGUREANU, C. T. Drept civil. Partea generală. Persoanele, În reglementarea noului Cod civil, Editura Hamangiu, București, 2015, 448 p.
15. Nota informativă la proiectul Legii pentru modificarea şi completarea unor acte legislative. [Accesat la 21.09.2022] Disponibil: http://www.justice.gov.md/
16. Legea, nr.140 din 14.06.2013, privind protecţia specială a copiilor aflaţi în situaţie de risc şi a copiilor separaţi de părinţi. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr.167-172 art.534.